

УДК 811.161.2'367.332

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.9>

ГРАМАТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ: ЯВИЩЕ ДЕТЕРМІНАЦІЇ

GRAMMATICAL ORGANIZATION OF MODERN UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE: THE PHENOMENON OF DETERMINATION

Шевченко Т.В.,

*orcid.org/0000-0002-8463-4195**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри української мови**Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

Статтю присвячено дослідженню обставинних детермінантів як незалежних поширювачів речення в сучасному українському художньому мовленні. Порушено питання системного аналізу та опису детермінації на рівні простого речення. Запропоновано аналіз цього явища на матеріалі творів О. Забужко «Сестро, сестро...», «Казка про калинову сопілку» та Є. Кононенко «Імітація».

З'ясовано, що складність та багатоаспектність явища детермінації пов'язана з різними поглядами щодо вивчення семантико-синтаксичної структури речення. Констатовано, що інформативно всі детермінанти доповнюють «процес», локалізований у часі та просторі; увиразнюють або нейтралізують ознаки динамічності, часової локалізованості, фазовості неактивного суб'єкта; відзначаються абсолютною незалежністю від граматично домінуючих членів речення.

Для переконливої ілюстрації використано предикати процесу. Доведено, що детермінантні поширювачі у творах О. Забужко та Є. Кононенко вносять додаткові відтінки у структуру процесивної ситуації. З'ясовано, що найяскравіше репрезентовані синтаксичні конструкції з родовим, а також знахідним, орудним та місцевим відмінками. На підставі проведеного аналізу встановлено, що детермінацію в структурі простого речення представлено (комплексами порівняльних сполучників або часток (як, ніби, неначе, немовби, начебто тощо) з актуалізованим іменником у формі орудного відмінка) двома різновидами, а саме: обставинні темпоральні детермінанти переважно репрезентовано прислівниками, прийменниково-іменниковими комплексами, безприйменниково-відіменниковими формами іменників; детермінанти із локативним значенням сприяють розширенню відмінкових функцій іменних частин мови, виражені вони переважно морфологізованими прислівниками та прийменниково-іменниковими формами, подекуди прийменниково-займенниковими конструкціями.

Зроблено висновок, що дібраний ілюстративний матеріал свідчить про активне вживання при предикаті процесу не лише обставинних темпоральних та локативних детермінантів, а й семантичних поширювачів способу дії, міри та ступеня, причина тощо.

Подальших досліджень потребує питання стилістичної перспективи обставинно-детермінативних структур різних семантичних груп у сучасному українському художньому мовленні.

Ключові слова: детермінація, семантико-синтаксична структура речення, детермінативний зв'язок, предикати процесу, обставинно-детермінативна структура, суб'єктно-об'єктні та обставинні детермінанти.

The article is devoted to the study of adverbial modifier determinants as independent distributors of various sentence structures in modern Ukrainian literature. The question of multifaceted analysis and systematic description of determination in its formal and substantive unity is raised. An analysis of such a phenomenon on the material of O. Zabuzhko's works «Sister, Sister...», «The Tale of the Viburnum Pipe» and E. Kononenko «Imitation» is offered.

It has been established that the complexity and multifaceted nature of the phenomenon of determination is related to differences in the grammar of languages. The classification of linguist I. Slinko was used during the analysis. It is stated that informatively all determinants complement the «process» localized in time and space; express or neutralize the signs of dynamism, temporal localization, phase of the inactive subject.

Predicates of the process are used for convincing illustration. It is proved that determinative distributors in the works of O. Zabuzhko and E. Kononenko add additional nuances to the structure of the procedural situation. Syntactic constructions with the genitive case, as well as the accusative, the instrumental case and the local cases have been found to be the most vividly represented. Based on the analysis of most cases, it was found that the determination of comparison is

represented by two types (complexes of comparative conjunctions or particles with updated noun-comparator or noun-comparator in the instrumental case); adverbial modifier determinants are adverbs, prepositional-noun complexes, prepositional-noun forms of nouns; determinants with locative constructions indicate the expansion of case functions.

The opinion is substantiated that the locative group of adverbial modifier deserves special attention, the means of expression of which are: morphological adverbs and prepositional-noun forms, sometimes prepositional-pronoun constructions. It is concluded that the selected illustrative material indicates the relevance of the predicate of the process of such adverbial modifier determination as mode of action, measure and degree, comparison, cause, temporality and locality.

The question of stylistic perspective of structure of adverbial modifier determinants of different semantic groups in the works of modern Ukrainian writers needs further research.

Key words: determination, semantic-syntactic structure of sentence, determinative connection, predicates of process, structure of adverbial modifier determinants, subject-object, adverbial modifier determinants.

Постановка проблеми. Для українського мовознавства актуальним є багатоаспектне дослідження обставинних детермінантів як незалежних поширювачів семантико-синтаксичної структури речення. Актуальність статті визначено багатоаспектністю здійсненого в ній аналізу й системного опису детермінації на морфологічному та синтаксичному рівнях мови на матеріалі творів О. Забужко «Сестро, сестро...», «Казка про калинову сопілку» та Є. Кононенко «Імітація», що безпосередньо пов'язано з дослідженням семантико-синтаксичної структури простого речення, поглибленням теорії головних та другорядних членів, виявленням обов'язкових та факультативних синтаксичних позицій у реченні. Об'єктом дослідження є семантико-синтаксична організація речень сучасної української літературної мови у творах О. Забужко та Є. Кононенко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорію детермінантних членів речення розроблено як у спеціальних дослідженнях (С. Бунаєв [1], Г. Кутня [8; 9; 10; 11], О. Межов [13], М. Плющ [14], Л. Руденко [15; 16; 17], І. Слинко [18; 19]), так і у працях, присвячених вивченню загальних проблем синтаксису — І. Вихованець [2; 3], Н. Гуйванюк [4] та інші.

Поняття семантичної структури речення постало порівняно нещодавно у зв'язку з інтенсивним розвитком синтаксичної семантики, основні тенденції якої пов'язані з розглядом об'єктивно-сміслового змісту речення як відображення певного явища об'єктивної дійсності. Складну природу цього змісту простежуємо на трьох репрезентативних рівнях семантики речення: перший — денотативний; другий — логічний; третій — семантико-мовний, тобто аналіз речення з опорою на мовно-семантичні категорії, зумовлює різні підходи до його аналізу [6, с. 270]. Денотативний рівень реченнєвої семантики здебільшого розглядають як зв'язок речення з реальними ситуаціями, тобто реальними предметами й відповідними відношеннями між ними [6, с. 271].

Детермінанти диференціюють за функційними ознаками, їхнє виділення також здійснюють за морфологічними чи синтаксичними параметрами. Детермінант здебільшого виступає як самостійний семантичний поширювач речення, наявність якого зумовлена комунікативними потребами висловлення. Виключення поширювача призводить до семантичної недостатності висловлення, до розмитості думки. На конструктивному рівні детермінант виступає факультативним поширювачем, що може бути усуненим без порушення формальної будови речення. Як стверджує А. Загнітко, саме у цьому й полягає найістотніша відмінність детермінантів від прислівних поширювачів — конструктивно зумовлених і передбачених елементів, які включаються в речення за правилами сполучуваності слів на підставі реалізації валентних значень й атрибутивних характеристик [6, с. 277].

І. Вихованець зазначає, що термін «детермінація» було введено в науковий обіг ще на початку ХХ ст. німецьким зоологом К. Гайдером [2, с. 115]. У лінгвістиці поняття детермінації спочатку пов'язували з семантикою артикля у мовах, у яких такий феномен наявний. Однак на сьогодні, стверджує Н. Шведова, його застосовують у широкій сфері понять та явищ, виражених цілим комплексом мовних засобів [20, с. 78].

У вітчизняній лінгвістиці існує традиція опису детермінації на синтаксичному рівні. У зв'язку з цим, вона розуміється як «поширювач» не лише простого, але й складного речення. Наприклад, Н. Шведова визначає детермінацію як поширення простого речення загалом, що потенційно закладено в реченні будь-якого граматичного ладу [38, с. 49]. Дослідниця також звертає увагу на те, що детермінантні члени речення, або детермінанти, не підпорядковані окремому члену, а належать до всього складу речення та беруть участь у формуванні його змісту [21, с. 51].

На думку Н. Гуйванюк, детермінант пов'язаний з реченням вільним приєднанням, зберігаючись у всіх формах речення та його регулярних реалізаціях [4, с. 91]. А. Загнітко також розглядає

детермінацію як поширення речення, але підкреслює факультативність детермінантів, опущення яких не порушує формальної будови речення [6, с. 185].

Деякі лінгвісти розглядають детермінацію як один із видів залежності в межах речення. Доречною є думка Ю. Левицького, що детермінація виражає односторонню залежність, де один член речення припускає існування іншого, але не навпаки [12, с. 356]. Л. Руденко вказує на те, що детермінанти є специфічними комунікативно значеннєвими компонентами текстового фрагменту. Обставинні детермінанти мають конкретизувальну функцію, виступаючи іманентними характеристика мовленнєвої ситуації. Залежно від стилю обставинно-детермінативні структури можуть виступати як функціонально-стилістичні та емоційно-експресивні одиниці [16, с. 195].

Багатоаспектність вивчення цього явища зумовлена, безперечно, і відмінностями у граматиці різних мов. У європейських студіях із поняттям детермінації пов'язані такі граматичні категорії, як-от: артикль, займенник та прикметник. При цьому основними індикаторами детермінації звичайно вважають саме артиклі, адже із їхньою допомогою актуалізується категорія визначеності / невизначеності [6, с. 42].

Наприклад, Л. Руденко наголошує, що обставинні детермінанти можуть виражатися у реченні прислівниками, різними формами непрямих відмінків із прийменниками або без них, компаративами, дієприслівником, конструкціями зі сполучником *як / немов*: **На відміну від вас, він оптиміст** [16, с. 51].

Неоднорідність семантики детермінантів дозволяє виділити, спираючись на класифікацію І. Слинька, декілька груп поширювачів: 1) способу дії; 2) порівняння; 3) міри та ступеня; 4) причини; 5) темпоральні; 6) локативні. Інформативно всі детермінанти доповнюють «процес», локалізований у часі та просторі. Вони увиразнюють або нейтралізують ознаки динамічності, часової локалізованості, фазовості неактивного суб'єкта.

Постановка завдання. Метою наукової статті є комплексний аналіз та опис обставинної детермінації на рівні простого та складного речень у сучасному українському художньому мовленні. Основну увагу в дослідженні приділено огляду обставинних детермінантів в сучасній українській літературній мові й аналізу обставинних детермінантних членів речення у романі Є. Кононенко «Імітація» та повістях О. Забужко «Сестро...», «Казка про калинову сопілку».

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи синтаксичну мікросистему творів О. Забужко «Сестро...», «Казка про калинову сопілку» та Є. Кононенко «Імітація», ми помітили, що синтаксичні конструкції, використані у них, зазвичай ускладнені, мова вишукана та відшліфована. Усі речення є семантично наповненими та синтаксично багатими, саме тому вони і стали джерелом для дослідження явища детермінації в сучасному українському художньому мовленні. Детермінантні члени інформативно доповнюють, уточнюють предикат, уносять додаткові відтінки у структуру процесивної ситуації.

Детермінанти з семантикою порівняння у творах О. Забужко та Є. Кононенко репрезентовано переважно двома різновидами: 1) комплексами порівняльних сполучників або часток (*як, ніби, неначе, немовби, начебто тощо*) з актуалізованим іменником: *Але в спальному вагоні Чеканчук виспався добре, як у дитинстві* [7, с. 39]; *Потім вони напевно б потемніли, як і в тебе свого часу, – однак потім твою побрехеньку викрили, а коли пересох щоденний словесний потічок...* [5, с. 25]; 2) іменником у формі орудного відмінка: *Весь цей день пахнув теплим сном* [7, с. 40]; ... *тільки що дочка була непорівнянно ласкавіша й незадовним жіноцьким чуттям уміла його приховати, примилитися кошенятком, вициганюючи своє...* [5, с. 98].

Послідовно простежуємо в аналізованому матеріалі детермінанти способу дії, виражені вони переважно прийменниково-іменниковими конструкціями з орудним відмінком, який частково зберігає субстанційні позиції, однак вони значно витіснені обставинними: **З великими труднощами** *жінка, яку згодом за порушення візового режиму депортували з Німеччини із заборонаю подальшого в'їзду, дізналася, що її син став наркоманом* [7, с. 148]; ... *книжки було перетасовано в іншому порядку...* [5, с. 29]. Предикатні ситуації із семантикою способу дії за своїм характером відображають або нейтральні, або деструктивні процеси.

Спостерігаємо також детермінацію міри й ступеня: **Дуже швидко** *з'явився проект Ярослава* [7, с. 21] – конструкцію з детермінантом уживають, зазвичай, у придієслівній позиції, прислівники міри і ступеня увиразнюють міру вияву ознаки іншої ознаки (дії чи стану). Обставинне значення міри і ступеня має певні семантичні особливості порівняно із загальним значенням способу дії. Якщо розглядати семантику обох детермінацій в аспекті ознак динамічності/статичності, можемо говорити про їх опозиційну

зорієнтованість. Обставини зі значенням способу дії виступають статичними поширювачами процесу, а міри і ступеня – динамічними. Таке бачення значною мірою пояснює, чому для предикатів процесу більш органічною є сполучуваність із детермінантами другого типу.

Розглянемо синтаксичні конструкції, у яких сполучаються предикати процесу з різними семантичними типами детермінантів міри і ступеня: 1) означають характер перебігу процесу та його ступінь, а також підкреслюють якість процесу (*різко, швидко, помалу, дуже, враз, постійно*): *І цілком логічно опинилася в галантних обіймах аристократа Рижика* [7, с. 25]; 2) посилюють категорійних семантичний компонент кількості процесу (*все більше, зовсім, багато, трохи*): *Сказав, щоб всюди, де тільки можна, брав чеки для звітності* [7, с. 19].

У синтаксичних мікросистемах творів О. Забужко та Є. Кононенко детермінанти причини переважно виражено прийменниково-іменниковими комплексами у таких основних варіантах: 1) прийменник «від» / «од» + родовий відмінок іменника: *Та аж остовпіла від несподіванки і образи* [7, с. 54]; 2) прийменник «через / завдяки» + знахідний відмінок: *Завдяки несподіваній підказці бармена вони встигли на маршрутку, – а то б чекали до четвертої – і за годину були на знайомій до сліз Комбінатській залізничній станції* [там само, с. 164].

Аналізуючи обставинні темпоральні детермінанти, можна виявити такі семантико-синтаксичні структури із предикатами процесу, які виступають в основних морфологічних варіантах: 1) прислівниках: *Сьогодні вранці він вийшов зі смердючої столичної лікарні, де з нього видалили якісь непотрібні частини, де він мало не залишився назавжди* [7, с. 68]; *Невдовзі Ганнуся спостерегла й децю інше...* [5, с. 88]; 2) прийменниково-іменникових (числівникових) комплексах: *По закінченні школи вступила на факультет мистецтвознавства Київського художнього інституту* [7, с. 45]; *В перший день весни на його школу прийшов лист, що його аплікація розглядається і експерт приїде 22 березня* [там само, с. 88]; а також прийменниково-займенникових конструкціях: *А до того була презентація* [там само, с. 27]; 3) безприйменникових відіменникових формах іменників: *Того вечора після їхньої останньої зустрічі вона перед дорогою заїхала до себе* [7, с. 83]; *Цілий день тому вона стоконилася мов сновида, відчуючи тільки, як сочиться пасокою, аж по ногах її тече, розкутурхана вночі утроба, – а на ніч він з'явився знову...* [там само, с. 114].

Прислівникові темпоральні поширювачі часто вказують лише на черговість якісних змін суб'єкта у площині темпоральності, не визначаючи чітко часових меж процесу, наприклад: *Зараз темно, і власник граблів запалив світло* [7, с. 8]; *Десь під ту пору вона саме почала гарнішати, і то якось стрімголов, – завчасу, шелестіло поміж себе жіноцтво, осудливо бгаючи губи* [5, с. 80]. Обставинні синтетичні та аналітичні прислівниками часу, поєднуючись із неозначеними прислівниками *колись, десь*, утворюють детермінанти складеної будови, вони виконують функцію координаторів процесу, передаючи часові значення з відтінком неозначеності, приблизності – визначають його місце на зовнішній часовій осі.

У темпоральних детермінантах спостерігаємо також нашарування інших адвербіальних значень, зокрема міри і ступеня: *Колись дуже давно, його, шестирічного хлопчика, няня вивела на прогулянку. І саме в ті хвилини трамвай переїхав жінку* [7, с. 9]; *А десь опівночі зненацька зібралася гроза, яка й серед липня нечасто випадає, – зашугали, мовби з рукава сипонув, вогняні літа виці...* [5, с. 120]. Виразною виступає семантика кількості в обставинних конструкціях, до складу яких входять кількісні числівники: *А тут кілька днів тому до них несподівано завітав якийсь чоловік, теж заокеанський заробітчанин, привіз гроші від Володі* [5, с. 21]; *Вже на перших курсах її статті з теорії мистецтва друкувалися в київських і московських часописах...* [7, с. 45].

Часто супроводжують предикат процесу й локативні детермінанти, які моделюють процесивну ситуацію щодо просторових орієнтирів. Цю групу обставинних поширювачів репрезентовано: 1) морфологізованими прислівниками: *Саме тут, неподалік від пасажу, її житло* [7, с. 40]; *... зверху лежали «Українські народні загадки» в твердих палітурках, із замисленим блакитним хлопчиком на обкладинці, – ти попросилася вийти бодай почитати на балкон...* [5, с. 27]; 2) прийменниково-іменниковими сполуками (з числівником, займенником чи прикметником): *На своєму віку він блукав тими темними закапелками світобудови, про які неосвячені зазвичай кажуть: не може такого бути!* [7, с. 20]; *Ти тоді ще, звісно, нічого не тямля, тобі минав п'ятий рік, і ти, здається, сповивала ляльку в кімнаті на канані, коли нараз із кухні залунали здушені горлові звуки, схожі на гавкіт, – звуки жіночого голосу...* [5, с. 26].

Детермінанти із локативними значеннями засвідчують розширення відмінкових функцій: значення простору може виражатися більшістю

відмінків, окрім давального: а) родовим: **З вікна будинку навпроти витикаються старі граблі** [7, с. 8]; **Він вимикає світло, дивиться з темряви на вікна будинку навпроти, слухає одноманітні трамваї...** [там само, с. 8]; б) знахідним: **Риженку просто набридло сидіти без діла у незатишній кімнаті, набридло, притуливши руки до обличчя, дивитися крізь темне вікно на мертву грудневу клумбу перед будинком, поки Лариса вела задушевну розмову з хазяйкою** [там само, с. 176]; в) орудним: **Перед дорогою Лариса знову посварилася зі своєю матінкою Майєю Гаврилівною** [там само, с. 106]; г) місцевим: **На телефоні в кабінеті блимають повідомлення** [там само, с. 41]; **Тихо дивляться в темряві одне на одного, не відводячи очей** [там само, с. 135].

Висновки. У статті аналіз обставинних детермінантів проводимо на прикладі одного з предикатних типів – предиката процесу. У зв'язку з тим, що у слов'янських мовах відсутня система артиклів, славістика робить основний акцент на синтаксичній детермінації, визначаючи детермінант як факультативний поширювач речення, що тяжіє до всього речення, а не до окремого його члена.

На сьогодні немає чітко визначеної класифікації обставинних детермінантів в українській літературній мові, тому найдоцільнішою, на наш погляд, можна вважати класифікацію І. Слинька. Учений виділяє такі семантичні групи обставинних детермінантів, як-от: способу дії; порівняння; міри та ступеня; причини; темпоральні та локативні.

Отже, детермінативні поширювачі у творах О. Забужко та Є. Кононенко вносять додаткові відтінки у структуру процесивної ситуації.

Найактивніше поєднуються з факультативними компонентами ті предикати, суб'єкти яких виражені формою непрямих відмінків. Найяскравіше репрезентовані синтаксичні конструкції з родовим, знахідним, орудним та місцевим відмінками. Синтаксична побудова речень у аналізованих художніх творах досить складна, а тому й насичена конструкціями із обставинними детермінантами різних типів.

Детермінація порівняння у творах О. Забужко та Є. Кононенко представлена двома різновидами: 1) комплексами порівняльних сполучників або часток з актуалізованим іменником-компаратором; 2) іменником-компаратором у формі орудного відмінка; детермінанти міри і ступеня вживають переважно у придієслівній позиції, виражені вони прислівники міри і ступеня; детермінанти причини реалізовано прийменниково-іменниковими комплексами; темпоральні детермінанти виступають переважно в таких морфологічних варіантах: 1) прислівниках; 2) прийменниково-іменникових комплексах; 3) безприйменникових відіменникових формах іменників; засобами вираження локативних обставинних поширювачів є морфологізовані прислівники та прийменниково-іменникові форми, подекуди прийменниково-займенникові конструкції.

Оскільки для синтаксису сучасної української літературної мови характерним є семантичний підхід до аналізу синтаксичних одиниць, то з огляду на перспективи подальшого вивчення й дослідження актуальним для синтаксичної теорії постає й питання стилістичної перспективи обставинно-детермінативних структур різних семантичних груп у сучасному українському художньому мовленні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бунаев С. Семантическая структура предложений с некоторыми обстоятельствами. *Структурно-функциональный анализ языковых единиц*. Иркутск: Иркутский ун-т, 1985. С. 104–110.
2. Вихованець І. Нариси з функціонального синтаксису. Київ: Наукова думка, 1992. 222 с.
3. Вихованець І. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові. Київ: Наукова думка, 1971. 120 с.
4. Гуйванюк Н. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці: Рута, 1999. 336 с.
5. Забужко О. Сестро, сестро: Повісті та оповідання. Видання друге. Київ: Факт, 2004. 240 с.
6. Загнітко А. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк: Дон НУ, 2001. 662 с.
7. Кононенко Є. Імітація. Львів: Кальварія, 2001. 188 с.
8. Кутня Г. Аспектуальна характеристика предикатів процесу в сучасній українській мові. *Філологічні студії. Науковий часопис*. Луцьк, 2002. № 1. С. 59–66.
9. Кутня Г. Обставинна детермінація предикатів процесу в сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії*. Випуск 13. Донецьк: ДонНУ, 2005. С. 178–184.
10. Кутня Г. Семантико-синтаксичні особливості предикатів процесу в сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії*. Випуск 12. Донецьк: ДонНУ, 2004. С. 103–107.
11. Кутня Г. Структурно-семантична і функціональна характеристика предикатів процесу у сучасній українській мові: дис. канд. філол. наук. Львів, 2004. 18 с.

12. Левицкий Ю. Основы теории синтаксиса: Учебное пособие. Москва: Ком Книга, 2005. 368 с.
13. Межов О. Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення: автореферат дис. канд. філ. наук. Київ, 1998. 19 с.
14. Плющ М. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення: Навчальний посібник. Київ: Київський педагогічний ін-т, 1978. 107 с.
15. Руденко Л. Вивчення другорядних членів речення – обставинних детермінантів: методичні рекомендації. Херсон, 1991. 11 с.
16. Руденко Л. Обставинна детермінація в структурі тексту (семантико-синтаксичний і стилістичний аспекти). Київ: Україна-Віта, 1996. 213 с.
17. Руденко Л. Семантико-синтаксична характеристика обставинно-детермінантних структур. *Збірник наукових праць викладачів пед. фак.: філологія*. Кам'янець-Подільський, 1997. С. 24–30.
18. Слинько І. Другорядні чи поширюючі члени речення. *Мовознавство*. 1990. № 2. С. 3–11.
19. Слинько І., Гуйванюк Н., Кобилянська М. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання: Навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
20. Шведова Н. Детерминирующий объект и детерминирующие обстоятельства как самостоятельные распространители предложения. *Вопросы языкознания*. Москва: Наука, 1964. № 6. С. 77–93.
21. Шведова Н. Существуютли все-таки детерминанты как самостоятельные распространители предложения? *Вопросы языкознания*. Москва: Наука, 1968. № 2. С. 39–50.